

Nr 135.

Av herr Hjalmarson m. fl., om en snar avveckling av den statliga priskontrollen, m. m.

Frågan om den statliga priskontrollens fortsatta existens har under de senare åren livligt debatterats såväl i riksdagen som i andra sammanhang. Det har från vårt håll i motioner och i reservationer till utskottens utlåtanden bl. a. hävdats att en statlig priskontroll icke — utan i exceptionella lägen — är ett effektivt medel mot pristegringar utan att den i stället har en benägenhet att konservera en för hög prisnivå och leda till skadliga snedvridningar i samhällsekonomin. Dess möjligheter att medverka till pris-sänkningar blir därför också illusorisk. Vi har följaktligen krävt dess snara avveckling, vilket emellertid icke bifallits av riksdagen. De motiv som anförts för ett bibehållande av priskontrollen har år från år med undantag av smärre variationer varit desamma. Risken för prishöjningar till följd av varuknapphet inom vissa områden har ansetts för betydande. Den psykologiska effekt som ett borttagande skulle få på bl. a. förhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter har betraktats som allt för allvarlig. Vad det första skälet angår finns icke längre en sådan varuknapphet som kan anföras till förmån för uppfattningen om priskontrollens bibehållande. Den andra motiveringen bygger på en oriktig föreställning att priskontrollen har förmåga att i nuvarande läge åstadkomma sänkta levnadskostnader. Vi vill i detta sammanhang erinra om att priskontrollnämnden år 1947 under ordförandeskap av sin nuvarande chef offentligt uttalade att »nämnden är av den bestämda övertygelsen att konkurrensen under normala förhållanden verkar som hårdare prisregulator och ger effektivare resultat än vad som är möjligt för statlig priskontroll».

Trots riksdagens negativa inställning till avvecklingskravet har dock den glädjande tendensen kunnat konstateras att priskontrollnämndens verksamhet kommit att omfatta ett allt mindre antal varugrupper. Även med hänsyn till den ändring i direktiven som gjordes i början av år 1951 synes nämnden inom ramen för de nya direktiven under de senaste åren ha lidit en viss brist på arbetsuppgifter. Det kan emellertid starkt ifrågasättas om de nya uppgifter som nämnden påtagit sig ligger inom nämndens kompetensområde.

Mot bakgrunden av det radikalt förändrade läget sedan föregående årsskifte framstår den statliga priskontrollens fortsatta verksamhet som än mer omotiverad. Ett förslag i årets finansplan om dess avveckling hade därför tett sig som en naturlig konsekvens av den allmänna skildringen av vårt

ekonomiska läge och de framtidsutsikter som där skisserats. Resultatet av den konstaterade stabiliteten i priserna har i stället blivit att den priskontrollerande verksamheten av allt att döma skall få en ny och helt annan uppgift.

Enligt de antydningar som göres i finansplanen skulle nämndens befogenheter utsträckas till att omfatta sådana prisdirektiv, vilkas tillämpning såvitt vi kan finna skulle komma att innebära ett ingripande i näringslivets struktur, framför allt inom distributionen. Det bör då erinras om att den statliga priskontrollen tillkommit för att förhindra av krig eller krigsfara uppkomna tendenser till spekulativa prishöjningar på grund av varuknapphet. De distributionsmetoder som användes inom det svenska näringslivet är därvidlag helt oberoende av dessa förhållanden och har i sina väsentliga delar funnits långt innan det andra världskriget utbröt. En utvidgning av den nuvarande priskontrollen i den föreslagna riktningen är således icke möjlig inom ramen för de motiv som anförts vid dess tillkomst. Om statsmakterna är av den uppfattningen, att statlig övervakning och centralt dirigerade ingrepp är nödvändiga för att uppnå ökad rationalisering eller effektivisering av förhållandena inom näringslivet, bör detta klart sägas ut. Att framtvunga så omfattande strukturförändringar inom näringslivet som det här kan bli fråga om är emellertid icke möjligt med tillhjälp av den nuvarande krislagstiftningen. För detta ändamål skulle i så fall en helt ny lagstiftning erfordras. Ett genomförande av en dylik lag kräver emellertid enligt de principer vi tillämpar en noggrann utredning icke blott beträffande lagens nödvändighet utan även rörande de rättsliga konsekvenserna såväl för det direkt berörda näringslivet som för samhället över huvud taget.

I årets finansplan refereras ett resonemang enligt vilket ett växande köpmotstånd bland konsumenterna skulle kunna driva fram skärpta försäljningsansträngningar med stigande försäljningskostnader och en tendens till prishöjningar. En statlig priskontroll skulle — uppges det — kunna hålla tillbaka en sådan utveckling.

Ett växande köpmotstånd betyder framför allt ett motstånd mot prishöjningar och ett krav på prissänkningar. Konsumenten observerar på ett helt annat sätt än tidigare priset på varan och bestämmer sin efterfrågan efter detta. I ett sådant läge måste det vara särskilt svårt för att inte säga omöjligt att låta eventuella kostnadshöjningar slå igenom i priserna. Även en mycket begränsad prishöjning kan resultera i en stark efterfrågeminskning. I och för sig är detta ägnat att dämpa varje tendens till kostnadsökande förändringar i distributionen, och framför allt medför det att kostnadsökningen måste betalas inom den totala ramen för distributionskostnaderna, som just på grund av den tilltagande konkurrensen i ett läge med köpmotstånd inte kan vidgas.

I själva verket framstår alltså speciellt i detta läge konsumenternas prisövervakning som utomordentligt mycket mera effektiv än någon form av statlig priskontroll.

Den fortsatta ekonomiska politiken har för sitt genomförande inte längre

något behov av statlig priskontroll. I ett läge där man enligt finansplanen »räknar med fortsatt skärpning av konkurrensen och på något längre sikt en tendens till fallande priser» måste enligt vår mening det enhälliga uttalande som den s. k. Haganderdelegationen gjorde på våren 1951 äga giltighet. I detta framhölls bl. a.:

»Mot bakgrunden av de förhållanden, som hittills motiverat ett bibehållande av priskontrollen, är enligt vår uppfattning en avveckling av denna kontroll önskvärd så snart den ekonomiska situationen medgiver detta. Enighet torde råda därom, att vad som bör eftersträvas är att nå en sådan jämvikt på marknaden att fri konkurrens och balans mellan köpkraft och varutillgång bli för prisbildningen utslagsgivande faktorer.»

Den omläggning av nämndens verksamhet som diskuterats i finansplanen synes oss varken sakligt motiverad eller påkallad. Under inga omständigheter bör tillfälle ges till administrativt godtycke vid förändringar i det svenska näringslivets struktur. Det synes oss sålunda uppenbart att den statliga prisreglerande verksamheten utan några olägenheter omedelbart kan avvecklas.

Med stöd av vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 måtte besluta,

dels att den statliga priskontrollen snarast och senast den 1 juli 1953 avvecklas,

dels att — med avslag å Kungl. Maj:ts förslag att till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 1 865 000 kronor och till Statens priskontrollnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 600 000 kronor — anvisa ett anslag för med avvecklingen förenade kostnader, vars storlek det må ankomma på vederbörande utskott att efter särskild utredning föreslå.

Stockholm den 27 januari 1953.

Jarl Hjalmarson.

Erik Hagberg,

E. Birke.

i Malmö.

Elis Håstad.

Martin Skoglund.

Folke Kyling.

T. G. v. Seth.

Ernst V. Staxäng.